

Соболева Катерина Олегівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Соболева Екатерина Олеговна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Sobolyeva Kateryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ПРИСВОЄННЯ ДЕРЖАВІ ПОВЕДІНКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЗА НОРМАМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

ПРИСВОЕНИЕ ГОСУДАРСТВУ ПОВЕДЕНИЯ ДОЛЖНОСТНЫХ ЛИЦ ПО НОРМАМ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА

ATTRIBUTION OF INTERNATIONAL RESPONSIBILITY TO A STATE FOR CONDUCT OF PERSONS EXERCISING ELEMENTS OF GOVERNMENTAL AUTHORITY

Анотація. У статті автор розглядає як загальні підстави присвоєння державам поведінки за міжнародним правом, так і окремі аспекти атрибуції протиправних дій чи бездіяльності посадових осіб у контексті міжнародно-правової відповідальності. Автор визначає можливість відповідальності держави при перевищенні повноважень її агентами.

Ключові слова: присвоєння поведінки державі, відповідальність держави, концепція ефективного контролю.

Анотация. В статье автор рассматривает как общие основания присвоения государствам поведения по международному праву, так и отдельные аспекты атрибуции противоправных действий или бездеятельности должностных лиц в контексте международно-правовой ответственности. Автор определяет возможность ответственности при превышении полномочий ее агентами.

Ключевые слова: присвоение поведения государству, ответственность государства, концепция эффективного контроля.

Summary. In the article the author considers both general conditions for the attribution of conduct to a state under international law, as well as certain aspects of attribution of illegal actions of its officials in the context of international legal responsibility. The author determines the possibility of state responsibility in excess of powers by its agents.

Key words: attribution of conduct to a state, responsibility of a state, concept of effective control.

Одним із найбільш невизначених питань сучасного міжнародного права залишається загальносистемний інститут міжнародної відповідальності, що визначає наслідки міжнародних протиправних діянь та підходи до їх вирішення, оскільки за відсутності ефективного регулятора не відбувається здійснення належного впливу на міжнародні відносини. Сьогодні єдиним джерелом розв'язання міжнародно-правових конфліктів залишаються звичаєві норми, кодифікація яких була здійснена Комісією міжнародного права ООН лише у 2001 році та оформлена у якості документа під назвою Articles on Responsibility of States

for internationally wrongful acts (скорочено — ARSIWA) [1]. Нині ARSIWA вважається остаточно сформованим правовим актом, зміни до якого не вносяться.

Глава 2 частини 1 ARSIWA присвячена питанню присвоєння («attribution») поведінки державі. Насправді, термін «attribution» необхідно розглядати як більш коректну заміну поняття ставлення у вину «imputability» у зазначеному міжнародно-правовому акті, оскільки останнє могло б викликати неоднозначність, різні варіації його тлумачення, що б призвело його розуміння до юридичної фікції або ж до того, що поведінка, про яку йде мова, «на справі»

є поведінкою іншого суб'єкта [2, с. 212]. Тому, як зазначає К. К. Воробйова, щоб уникнути будь-якої асоціації з виною, Комісія міжнародного права ООН прийняла рішення використовувати термін «присвоєння» для позначення операції «приписування» державі певної дії або бездіяльності [3, с. 14].

Звертаючись до гл. 2 тексту ARSIWA необхідно зауважити, що даний документ містить вичерпний перелік підстав присвоєння поведінки державі. Відповідно до положень ст. 4: «Поведінка будь-якого органу держави розглядається як діяння даної держави за міжнародним правом незалежно від того, здійснює цей орган законодавчі, виконавчі, судові або будь-які інші функції, незалежно від положення, яке він займає в системі держави, і незалежно від того, чи є він органом центральної влади або адміністративно-територіальної одиниці держави». Тобто з огляду на цю норму, визнану Міжнародним судом ООН звичаєвою, поведінка будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування присвоюється державі, якщо представник такого органу діяв у офіційній якості («*ex officio*»). Водночас слід звернути увагу на відповідальність держави за шкоду, заподіяну іноземцям приватними особами у мирний час. Оскільки пересічні громадяни не належать до кола осіб *ex officio*, їх дії не можуть бути привласнені державою за умови притягнення таких осіб у порядку, встановленому національним законодавством. У разі ж ухилення від притягнення до відповідальності чи неналежного виконання офіційними представниками влади покладених на них повноважень матиме місце порушення принципу «належної обачливості» («*due diligence*» *standart*) особами, які діють у стані *ex officio*, відповідно до якого державі хоч і не привласнюватиметься поведінка суб'єктів, однак вона визнаватиметься відповідальною за дії приватних осіб, а конкретніше за ігнорування їх протиправних дії щодо іноземної держави.

У якості прикладу можна навести справу «*Janes*» (США проти Мексики) 1926 р., відповідно до обставин якої громадянин США, що працював на гірничодобувний фабриці у Мексиці, був убитий мексиканцем. Місцева поліція не вчиняла належних дій для встановлення і пошуку вбивці, через що притягнути його до відповідальності стало неможливо. Саме тому явна відмова з боку мексиканської влади здійснити швидкі та ефективні дії для розгляду справи стали підставою для присудження відшкодування.

Наступною підставою присвоєння поведінки державі, на яку варто звернути увагу, є поведінка особи або групи осіб, що фактично діють за вказівками або

під керівництвом чи контролем цієї держави при здійсненні такої поведінки. Втім постає питання: як довести, що особа чи група осіб діяли не особисто, а саме за вказівками держави? У такому разі факти надання допомоги, абстрактних вказівок або фінансування не будуть визначальними, і виникає необхідність довести пряму причетність держави у повному обсязі до керівництва конкретними протиправними діями. Найбільш яскравим прикладом може слугувати справа «*Нікарагуа проти США*» 1986 року [4, с. 204], в якій суд використав концепцію ефективного контролю, відповідно до якої хоча з боку США і здійснювався певний контроль над повстанцями (серед іншого і фінансування), але його було недостатньо для присвоєння поведінки останніх.

Також в ARSIWA (ст. 5) вказується на можливість присвоєння поведінки державі у разі дій особи чи органів, які не є органами держави офіційно, але уповноважені здійснювати елементи державної влади. Йде мова, наприклад, про збройні сили держави, до складу яких входять не лише особи, що діють у статусі *ex officio*. Дане положення розвивається у статті 91 Додатку 1 Женевської конвенції 1977 р.: «Сторона, що перебуває в конфлікті, яка порушує положення Конвенцій або цього Протоколу, повинна відшкодувати завдані збитки, якщо для цього є підстави. Вона несе відповідальність за всі дії, вчинені особами, що входять до складу її збройних сил» [5].

Слід звернути увагу, що за загальним правилом поведінка повстанського руху не може присвоюватися державі, оскільки остання не може контролювати протиправні дії відповідної групи осіб. Даного питання стосується рішення у справі *Намібії*, відповідно до якого у разі втрати фізичного контролю над територією держава не відповідатиме за дії повстанців. Але, якщо повстанський рух прийде до влади та сформує уряд, відповідальність держави буде наставати у загальному порядку [6, с. 16–54]. Отже, така відповідальність носить ретроспективний характер.

Підсумовуючи, слід сказати, що держава є відповідальною за поведінку її агентів, незважаючи навіть на факт можливого перевищення ними повноважень. Тому основною проблемою залишається встановлення того, чи діяв такий суб'єкт у межах наданих йому повноважень, чи за вказівками держави, чи на власний розсуд. Саме від вирішення даного питання буде залежати можливість присвоєння державі поведінки її посадових осіб і функціонування зазначеного міжнародно-правового інституту.

Литература

1. Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts [Electronic resource]; Report of the International Law Commission on the Work of Its Fifty-third Session (2001), UN Doc. A/56/10. — URL: <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a5610.pdf>
2. Third Report on State responsibility, by Mr. Roberto Ago, Special Rapporteur, the internationally wrongful act of the State, source of international responsibility. A/CN.4/246 and Add.1-3 // Yearbook of the International Law Commission. — 1971 — Vol. II. — Part 1 — P. 199-274.
3. Воробьева К. Международно-противоправное деяние международной организации и основания его возникновения [Электронный ресурс] / К. Воробьева // Журнал международного права и международных отношений. — 2007. — № 3. — С. 13-19 — Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/21337>
4. Дело о военной и военизированной деятельности в Никарагуа и против Никарагуа (Никарагуа против США): решение от 27 июня 1986 г. / Краткое изложение решений, консультативных заключений и постановлений Международного Суда ООН (1948-1991) / ООН. — Нью-Йорк, 1993. — 286 с.
5. Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 авг. 1949 г., касающийся защиты жертв вооруженных конфликтов немеждународного характера (Протокол II) от 8 июня 1977 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.icrc.org/rus/assets/files/2013/ap_i_rus.pdf
6. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (SouthWest Africa) Notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970) / International Court of Justice // Reports of the International Court of Justice. — The Hague, 1971.